

Bart van der Leeuw: Wat doen we met de leescijfers?

In het voorjaar van 1993 hebben alle abonnees van Moer een enquête in de bus gehad. Herinnert U het zich nog? Het ging om een onderzoek van de VALO-M onder de lezers van Moer, Levende Talen en Spiegel. Men wilde te weten komen wie de lezers zijn van genoemde tijdschriften, waarom de bladen gelezen worden en of de lezers tevreden zijn met de inhoud van 'hun' blad.

Er zijn in totaal ongeveer 1700 enquêtes verstuurd: 800 naar abonnees van Moer, 700 naar abonnees van Levende Talen en 200 naar Spiegelabonnees. Van de aangeschreven Moerabonnees hebben er 143 de vragenlijst ingevuld en teruggestuurd. Dat is ongeveer 18%. Bij de abonnees van Levende Talen en Spiegel lag de respons hoger, namelijk 22%.

Een respons van 18% is bedroevend laag. En we kunnen er nauwelijks vanuit gaan dat die responsgroep representatief is. Welke type lezers heeft de vragenlijst ingevuld? De lezers die Moer een warm hart toe dragen en uit een soort plichtsbefef reageren? De lezers die Moer graag lezen, maar wel het een en ander aan verbeteringen doorgevoerd willen zien? Zouden de lezers die Moer maar zozo vinden de moeite hebben genomen om de vragenlijst in te vullen?

In verband met de lage respons is het merkwaardig dat er geen non-respons onderzoek is gedaan. Je zou de aangeschreven abonnees toch op z'n minst nog een aansporende herinnering moeten sturen, c.q. hen vragen waarom ze niet hebben gereageerd.

Een ander manco van de onderzoekszopzet, dat wellicht heeft bijgedragen aan de lage respons, is de overdonderende lawine van vragenlijsten. Stel je voor, je bent geabonneerd op alle drie de bladen. In een periode van twee weken krijg je drie dikke pakken met vragen-

lijsten, afzonderlijk van elkaar opgestuurd. Na de eerste denk je nog, 'ik zal er in het weekend eens voor gaan zitten'. Na de tweede ga je je afvragen waarom die vragenlijsten zo op elkaar lijken; alle twee invullen lijkt wat teveel van het goede, maar welke moet je nu kiezen? Na de derde zakt je de moed helemaal in de schoenen en alle drie de enveloppen belanden op de stapel 'later eens bekijken'. Als het 'later' is aangebroken blijkt de inzendtermijn verstreken en ben je non-respondent!

Ondanks al deze methodologische bedenkingen zijn we natuurlijk erg blij dat 143 Moerlezers de moeite hebben genomen de vragenlijst in te vullen. En speciaal voor deze 143 modellezers – maar natuurlijk ook voor andere nieuwsgierigen – geef ik hieronder enkele opmerkelijke uitkomsten van het onderzoek

Wie zijn de lezers van Moer?

Bij alle drie de bladen zijn veertigers het sterkst vertegenwoordigd. De gemiddelde leeftijd van de Moerlezer is 44 jaar. De (gevoorderde) leeftijd van de lezer correspondeert met de werkervaring. De grootste groep Moerlezers (34%) heeft meer dan 20 jaar werkervaring. Slechts 15% van de lezers heeft minder dan 5 jaar werkervaring.

Niet elke Moerlezer geeft Nederlands. Ruim tweederde van de lezers doet dit wel, terwijl bijna een kwart werkt op het NT2-terrein. Bij de Levende Talenlezers zien we een vergelijkbare verhouding tussen Nederlands en NT2. Van de Levende Talenlezers die geen Nederlands geven, is voorts een groot deel werkzaam in het management van een school. Onder Moerlezers treffen we slechts één directielid aan.

In welke onderwijssector werken de lezers van de drie bladen en op welke sectoren hebben zij werkervaring? Een vierde deel van de Moerlezers heeft ervaring in het basisonderwijs. Een veel kleiner deel is nu nog werkzaam in deze sector (6%). Van de respondenten van Levende Talen en Moer werkt de grootste groep in het regulier voortgezet onderwijs (MAVO, HAVO, VWO, Atheneum, Gymnasium) en het HBO. Moerlezers zijn op dit moment beter vertegenwoordigd in de sectoren basisonderwijs, MBO en HBO, terwijl Levende Talen

lezers meer te vinden zijn in de sectoren HAVO, VWO/Atheneum en Gymnasium.

Wat kunnen wij van deze gegevens leren? Op de eerste plaats dat we ons serieus moeten beraden op de vergrijzing van het lezersbestand. Kennelijk heeft Moer vooral in de beginjaren van haar bestaan veel lezers getrokken. Die mensen zijn Moer blijven lezen terwijl er sindsdien maar weinig jonge aanwas is geweest. Het lijkt echt de hoogste tijd om een verjongingscampagne te gaan voeren.

Op de tweede plaats zien we dat Moer weliswaar belangstelling heeft uit het basisonderwijs, maar dat deze belangstelling tanend is. De laatste jaren is er ook maar weinig over deze onderwijssector in Moer geschreven. Dat is mede veroorzaakt door de onevenwichtige samenstelling van de redactie. Wil Moer het uitgangspunt van longitudinaliteit (u weet wel: moedertaalonderwijs van de wieg tot het graf) gestalte geven, dan is een extra impuls op het gebied van basisonderwijs zeer gewenst.

Hoe waardeert de Moerlezer zijn blad?

De lezers is gevraagd naar de drie belangrijkste redenen om Moer te lezen. Duidelijk is dat de meesten hun blad lezen omdat ze de 'ontwikkelingen op hun vakgebied' willen bijhouden. De tweede plaats wordt ingenomen door 'suggesties uit de lespraktijk'.

Verder werd aan de lezers gevraagd welke rubriek ze het meest lezen. Een grote groep Moerlezers geeft aan de rubrieken Leesvoer, Artikel en Recensie het vaakst te lezen. Een zeer kleine groep leest de Mededelingen van het bestuur het vaakst.

Voorts is de lezers ook gevraagd naar de tevredenheid met hun blad. De volgende soorten bijdragen vindt de Moerlezer nuttig; er wordt volgens hem redelijk wat aandacht aan besteed, maar iets meer aandacht zou ook wel kunnen:

- Verslagen van de stand van zaken m.b.t. vernieuwing in het onderwijs.
- Suggesties/tips voor onderwijsvernieuwing vanuit de praktijk.
- Bespreking van leermiddelen vanuit de praktijk.
- Verslag van het ontwikkelen van een nieuw leermiddel.
- Reacties op eerder in het blad verschenen artikelen.

Er zijn volgens de lezers ook soorten bijdragen waaraan Moer nogal weinig aandacht besteedt, terwijl ze voor hen van groot nut zijn:

- Recensies van pas verschenen boeken.
- Aankondigingen van boeken en leermiddelen.
- Besprekingen van leermiddelen uit de theorie.
- Verslag van een les of een lesaankpak vanuit de praktijk.
- Omgekeerd gebeurt het ook dat Moer veel aandacht besteedt aan soorten bijdragen, die de lezers niet nuttig vinden. Dit is het geval bij:
- Verslag activiteiten VON.

Naast de vraag naar het soort bijdragen (artikelen, recensies, verslagen, etc.) is de lezers ook gevraagd over welke vakonderdelen zij het liefst iets in hun blad lezen. Het blijkt dat de lezers van Moer en Levende Talen in grote lijnen overeenkomstige interesses hebben. Beide groepen zijn het meest geïnteresseerd in de vakonderdelen Schrijfonderwijs, Leesonderwijs, Taalbeschouwing en Luisteronderwijs. Moerlezers zijn meer dan Levende Talenlezers geïnteresseerd in Tweede-taalonderwijs, Inter-cultureel (moeder-) taalonderwijs en Taalonderwijs in meertalig perspectief. De Levende Talenlezer is duidelijk meer geïnteresseerd in Grammatica.

Ook uit dit deel van het onderzoek kan de redactie een aantal lessen trekken. Op de eerste plaats zullen we ons moeten bezinnen op het type bijdragen waar Moer volgens de lezers te weinig aandacht aan besteedt, zoals 'aankondigingen van boeken en leermiddelen'. Wellicht kan in de toekomst meer aan die lezerswensen voldaan worden.

Op de tweede plaats blijkt er duidelijke onvrede onder de lezers met berichtgeving van en over de VON. De redactie overlegt inmiddels met het VON-bestuur hoe een en ander verbeterd kan worden.

Wat leest de lezer nog meer?

Van de Moerlezers leest meer dan de helft ook één of meer van de andere vakbladen: 34% leest ook Levende Talen; 6% leest ook Spiegel; 13% leest ook Levende Talen én Spiegel. Maar er is natuurlijk meer te koop op de bladenmarkt. Veel Moerlezers geven aan dat ze naast deze vakbladen voor Nederlands ook nog andere tijdschriften over onderwijs of taal lezen. Hoog scoren de volgende bladen: Didactief

(13%), Samenwijs (8%), Onze Taal (6%), JSW (6%), Les (6%) en Tijdschrift voor taalbeheersing (6%).

Dat Moerlezers ook andere tijdschriften lezen wordt voor een deel veroorzaakt doordat ze in Moer bepaalde informatie missen. Hierbij gaat het om de volgende onderwerpen:

- NT2 (11x genoemd),
- Onderzoeksverslagen en resultaten (7x),
- (Jeugd)literatuur (5x),
- Concrete lessenseries en info uit de praktijk (5x),
- Onderwijsbeleid en politiek (4x).

Omdat het vermoeden bestond dat er een zekere overlap bestaat in de lezersgroepen van Moer, Levende Talen en Spiegel, werd de lezers gevraagd naar hun mening over samenvoeging van de drie bladen tot één nieuw blad. Meer dan de helft van de respondenten denkt positief tot zeer positief over samenvoeging, rond een vijfde deel denkt daar negatief tot zeer negatief over.

Jammer genoeg is er in het onderzoek op dit punt niet verder doorgevraagd. Waarom zijn er zoveel lezers positief over samenvoeging? Omdat ze dan maar één keer abonnementsgeld hoeven te betalen? Of omdat ze vinden dat de drie bladen zo sterk op elkaar lijken dat twee ervan eigenlijk overbodig zijn? Tegen dit laatste argument pleit het feit dat nogal wat mensen geabonneerd zijn op alle drie de vakbladen. Kennelijk heeft elk van de drie bladen een eigen karakter en vullen ze elkaar op de een of andere manier aan.

Mij lijkt samenvoeging op dit moment niet aan de orde. Dat leidt onherroepelijk tot een vershraling van het aanbod aan informatie over het onderwijs in het Nederlands. Samenwerking tussen de bladen is natuurlijk wel een reële optie. Hierover zal overleg gevoerd worden met de zusterbladen.

Over leescijfers en de dood in de pot

Het lezersonderzoek voorziet ons van informatie waarmee we als redactie zeker iets kunnen doen. Maar we moeten ons natuurlijk niet blind staren op de leescijfers.

Op de eerste plaats – ik besprak het eerder al – is de respons erg laag en bovendien weten we niet hoe representatief de responsgroep is. Een dergelijke matige respons laat nu eenmaal geen harde conclusies toe.

Op de tweede plaats hinkt het onderzoek wat betreft de keuze van de doelgroep op twee gedachten. Het onderzoeksverslag wordt gepresenteerd als resultaat van een lezersonderzoek. Maar bij de beschrijving van de onderzoeksprocedure is voorzichtig sprake van particuliere abonnees. Is de groep lezers hetzelfde als de groep particuliere abonnees? Ik denk het niet. Als particuliere abonnee is het mij regelmatig overkomen dat ik een nummer van Moer helemaal niet las. Geen tijd, te weinig interessante stukken enzovoort. In de periode dat ik geen abonnee was kwam het regelmatig voor dat ik Moer van voor naar achter las; op de bibliotheek namelijk. Over de relatie tussen lezers die geen abonnee zijn (met name studenten) en het blad komen we in dit lezersonderzoek helemaal niets te weten. In de redactie circuleren plannen om op dit punt zelf een vervolgonderzoekje te plegen.

Op de derde plaats heb je als redactie ook een eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Het is niet verkeerd om naar de lezers te luisteren, maar het lezerspubliek hoeft de inhoud van het blad nu ook weer niet te dicteren. Blindvaren op de kijkcijfers is in televisieland immers ook geen garantie voor kwaliteit; wel voor de dood in de pot. Dat weten we maar al te goed.